

Mälardalens Högskola

Akademien för hållbar samhälls- och teknikutveckling, HST

Statsvetenskap 61-90

Uppsats 15 hp. HT 2009

Från mild liberalism till hårdkokt realism?

– en idéanalys kring konsensusen inom svensk försvarspolitik

Författare

David Kohlén

Handledare:

Mattias Sigfridsson

Examinator:

Joakim Johansson

Innehållsförteckning

1. Inledning	Sid 4
1.2 Syfte	Sid 5
1.3 Frågeställning	Sid 5
1.4 Uppsatsens disposition	Sid 6
2. Teorianknytning och forskningsbakgrund	Sid 6
2.1 Liberalism	Sid 7
2.2 Realism	Sid 11
2.3 Bakgrund	Sid 15
2.4 Utredningarna bakom försvarspropositionen	Sid 15
2.5 Regeringens försvarsproposition 2008/09:140 ”Ett användbart försvar”	Sid 18
3. Metod	Sid 20
3.1 Beskrivande idéanalys	Sid 20
3.2 Analysschema	Sid 22
4. Analys av material	Sid 22
4.1 Försvarspropositionen	Sid 23
4.1.1 Genomgång av materialet	Sid 23
4.1.2 Sammanfattning	Sid 25
4.2 Försvarsberedningens omvärldsanalys Ds 2007:46, Avvikande uppfattning av Gunilla Wallén (V)	Sid 25
4.2.1 Genomgång av materialet	Sid 25
4.2.2 Sammanfattning	Sid 27
4.3 Försvarsberedningens rapport "Försvar i användning", Avvikande uppfattning av Allan Vidman (Fp)	Sid 28
4.3.1 Genomgång av materialet	Sid 28
4.3.2 Sammanfattning	Sid 28
4.4 Försvarsberedningens rapport "Försvar i användning", Avvikande uppfattning av Gunilla Wallén (V)	Sid 29

4.4.1 Genomgång av material	Sid 29
4.4.2 Sammanfattning	Sid 30
4.5 Statens offentliga utredningar, SOU 2009:63 och 2008:98	Sid 31
5. Resultat	Sid 31
5.1 Diskussion	Sid 32
5.2 Avslutning	Sid 35
6. Käll- och litteraturförteckning	Sid 36

Inledning

Det svenska försvaret har genomgått en förändring under de senaste åren. Från att tidigare varit inriktat på att försvara Sveriges gränser har vi numera siktet inställt på att inte bara militärt kunna försvara våra gränser utan också bidra till stabilitet i omvärlden. Genom att konflikter uppstår med en ny typ av hastighet så är det viktigt att Sverige står rustat med ett tillgängligt och användbart försvar som snabbt kan, till skillnad från den gamla modellen, sättas in varhelst de kan behövas.¹

Den tidigare idén med ett starkt invasionsförsvar har försvunnit mer och mer i takt med att hotbilden mot dagens nationer förändras mer och mer. Idag heter det att försvaret ska försvara Sverige och främja vår säkerhet genom insatser både på vårt territorium, i vårt närområde och även utanför närområdet.²

I den senaste försvarspropositionen så manifesteras dessa förändringar ytterligare, bland annat genom övergången från värnpliktsförsvar till ett försvar baserat på frivillighet. Man kan nu klart och tydligt se att en förändring har skett och att den kommer att vara bestående.³

Sverige har alltid setts som ett liberalt land där man ofta agerat utifrån tanken om att samarbete ska kunna förhindra och överbygga nya konflikter. Sverige har inte varit i krig på snart 200 år. Trots detta faktum har vi i dagens läge soldater som deltar i stridshandlingar i t.ex. Afghanistan. Detta gör att man kan misstänka att det skett en förändring från det liberala tänkande till ett mer realistiskt tänkande.

Mycket har forskats kring svensk försvarspolitik och internationell politik, men i denna uppsats har jag för avsikt att kombinera dessa två forskningsfält genom att belysa svensk försvarspolitik utifrån de internationella politiska teorierna liberalism och realism. Genom min uppsats hoppas jag kasta nytt ljus över svensk försvarspolitik och även kasta nytt ljus över huruvida partierna agerar efter de dimensioner som undersökningen kommer att utvisa. En av anledningarna till detta forskningsproblem är At debatten idag går varm huruvida vi som neutralt land ska överge vår neutralitet eller om vi redan gjort det. Mitt bidrag till framtida forskning blir att jag breddar ett redan brett forskningsfält.

¹ <http://www.regeringen.se/sb/d/3013>

² <http://www.regeringen.se/sb/d/12113>

³ Regeringens proposition 2008/09:140, Ett användbart försvar

Genom att använda mig av en beskrivande idéanalys hoppas jag med denna uppsats kunna kasta ett nytt ljus över försvarspropositionen som regeringen presenterat, och i den se om det skett en förändring av den svenska försvarspolitiken, från ett liberalt tankesätt, till ett mer realistiskt tankesätt. Genom idéanalysen hoppas jag även kunna förklara om det finns en konsensus inom de svenska riksdagspartierna med utgångspunkt i regeringens försvarsproposition, *Ett användbart försvar*, proposition 2008/09:140.

1.2 Syfte

Syftet med uppsatsen är att studera hur regeringens försvarsproposition förhåller sig till de internationella politiska teorierna realism och liberalism, med utgångspunkt i regeringsproposition 2008/09:140, *Ett användbart försvar*, och de offentliga utredningar som ligger till grund för den försvarspropositionen. Som ett andra syfte avser jag att undersöka om det finns någon konfliktsituation i de utredningar och analyser, som ligger till grund för propositionen och därmed också vilket parti eller partier som står för just den konfliktsituationen.

Genom att använda mig av nämnda teorier har jag för avsikt att visa hur partier ställer sig i försvars- och säkerhetsfrågor. Dessa teorier är tänkt att visa hur partierna de facto uttalar sig i nämnda frågor. Teorierna kan alltså sägas vara ett uttryck för retorik, inte för partiets verkliga agerande.

De partier, vars inställning till försvarspropositionen och dess föreliggande utredningar, jag har för avsikt att studera är de svenska partierna som befinner sig i riksdagsposition vid dags dato.(2009-11-17). Den proposition som avser studeras är den senast lagda försvarspropositionen, de utredningar gjorda av SOU som ligger som grund för den lagda propositionen, Försvarsberedningens rapport "Försvar i förändring" från 2008 och Försvarsberedningens omvärldsanalys från 2007.

1.3 Frågeställningar

Vilken av de internationella teorierna liberalism eller realism får anses som gällande för den svenska försvarspropositionen 2008/09:140, *Ett användbart försvar*?

Vilka konfliktlinjer kan vi upptäcka mellan regering och opposition, men även inom regeringspartierna och oppositionspartierna kring den lagda försvarspropositionen och dess tillhörande utredningar?

1.4 Uppsatsens disposition

Uppsatsen är upplagd i fem delar. En litteraturred där tidigare forskning och teorianknytning presenteras. En metoddel där uppsatsens metodologiska bitar presenteras. En undersökningsdel där själva analysen av undersökningens material kommer att presenteras. En resultatdel där undersökningens resultat kommer att presenteras. Avslutningsvis kommer en diskussionsdel där undersökningen och de metodologiska arbetssätten gås igenom och diskuteras. Diskussionsdelen kan anses som relativt kort. Detta kompletteras med att det efter varje undersökningsavsnitt följer en diskussionsdel kring varje undersökt material.

2. Teorianknytning och forskningsbakgrund

Under åren har det forskats en del kring det svenska försvaret och dess förändring. Det har även skrivits och forskats mycket kring liberalism och realism. En stor del av forskningen kring Sverige är dock inriktad på själva försvaret och inte hur själva förändringen har skött utifrån de partier som tagit beslut kring förändringen eller huruvida detta speglas av liberalism eller realism. En annan del av forskningen har förklarat Sveriges roll på den internationella arenan där man klart kan se att författarnas slutsatser är i linje med de direktiv som regeringen har satt upp för det svenska försvaret.⁴

I en avhandling vid Karlstad Universitet skriver Eva Johansson om den svenska FN-soldaten som fredsbevarare och den förändring som skett under åren. Enligt Johansson så har den svenska FN-soldaten kännetecknats som en fredlig och lätt beväpnad soldat som ofta varit iklädd blå basker. Denna bild har förändrats i och med att FN allt mer lägger ut sina fredsbevarande uppdrag på lokala organisationer. Istället för den baskerklädda, lätt beväpnade soldaten framställs nu den svenska soldaten, under NATO-befäl, som en kraftigt beväpnad soldat som är utbildad för stridande uppdrag. Detta är, enligt Johansson, ett led i förändringen

⁴ <http://www.regeringen.se/sb/d/12113>

av att FN avsäger sig allt fler fredsbevarande uppdrag och istället ger mandaten till exempelvis NATO och skulle även, enligt Johansson, vara en del i den svenska försvarsförändringen.⁵

I boken *”Försvaret – under attack”* så skriver Bengt Kristensson Uggla m.fl. om det svenska försvarets utmaningar som präglas av de förändringar som skett de senaste åren. Enligt författarna så är det svenska försvaret numera inriktat kring fenomenet ”säkerhet” och inte det klassiska ordet ”försvar”. Författarnas syfte med boken är att utifrån olika infallsvinklar studera om bilden kring försvaret har förändrats över tid och vilken roll som folket anser att de bör spela på den internationella politiska arenan idag. Det viktiga enligt författarna är att kontinuerligt skapa nya bilder av försvaret samtidigt som man måste fortsätta att reflektera över de bilder som varit för att folket ska känna att deras förankring i det svenska försvaret inte försvinner. Det får, enligt författarna, skapas ett ”vi och dem” – tänkande inom försvarsmakten.⁶

2.1 Liberalism

Allmänt

Liberalismen ses ofta som synonymt med en politisk ideologi. Liberalism brukar även ses som ett normativt perspektiv på politik i allmänhet. Liberalismens utgångspunkter är individens fri- och rättigheter utifrån ett naturtillstånd där individer tillsammans skapar institutioner som gemensamt verkar för individernas intressen. Statens primära uppgift är att förhindra att individer skadar varandra och att se till att avtal mellan individer och grupper efterföljs. Tillsammans så skapar detta ett samhälle där man kan förena individens nytta med den gemensamma nyttan. I och med detta saknar staten ett egenvärde och existerar endast för att individens frihet inte ska begränsas.⁷

Bland de tänkare som man förknippar med liberalismen finns bland annat Adam Smith, John Stuart Mill, Jean Jaques Rousseau, Jeremy Bentham och John Locke. Det som brukar betecknas som synonymt med de flesta liberala tänkare är att de har en positiv människosyn

⁵ Eva Johansson, *The UNknown soldier*, Karlstad University studies, 2001:21. Sid. 59-60

⁶ Bengt Kristensson Uggla m.fl. *Försvaret - under attack*, 2008. Sid. 124-126

⁷ Jonas Tallberg och Jakob Gustafsson(red) 2009, *Internationella relationer*. Sid. 51

där människans rationella tänkande och agerande skapar möjligheter till en gemenskap där alla individers fri- och rättigheter kommer till tals.⁸

Liberalism som perspektiv på internationell politik

Det som kännetecknar liberalism inom internationell politik är dess betoning på aktörer och dess intressen. Liberalismen gör ingen skillnad på den inhemska och den internationella politiska sfären. Liberalismen har som ambition att överbrygga internationella intressekonflikter genom skapandet av internationella institutioner vars mål är att främja fred, tillväxt och frihet. Liberalismen har tre huvudområden inom internationell politik. Dessa tre är normer och rättigheter, interdependens och institutioner samt intressekonkurrens och utrikespolitik.⁹

Normer och rättigheter

Inom detta huvudområde fokuserar man på att den internationella freden och tillväxten uppnås genom en inre frihet för individer och en yttre frihet för staterna. Liberalismen bygger på tankar om att det finns universella värden och gemensamma intressen. Alla människor har fri- och rättigheter som ska bevaras och skyddas. Inom liberalismen är människors fri- och rättigheter kopplat till frågan om harmoni och fred mellan stater. Demokrati ses som grunden i en liberal världsbild eftersom demokratier anses ta hänsyn till individers fri och rättigheter. Dessutom hävdar liberaler att demokratiska stater inte gått i krig med varandra sedan 1815.¹⁰

Det finns dock en konfliktsituation mellan områdena jämlikhet och frihet. Båda dessa existerar i ett förhållande till det andra. Jämlikhet kan främjas genom statlig inblandning, medan detta då riskerar att inskränka på individens frihet. Enligt Francis Fukuyama kan detta också appliceras på den internationella politiska ekonomin. Jämlikhet går att uppnå, men det kräver att överstatliga eller mellanstatliga institutioner går in och skapar normer och riktlinjer, vilket kan leda till att de enskilda ländernas friheter går till spillo.¹¹

Krig anses inte som legitimt i en demokratisk stat. Efter kalla kriget så sågs liberalismen som den segrande ideologin. Både kommunismen och fascismen hade misslyckats och det som återstod var en värld där marknadsekonomi och liberala tankar härskade. Enligt Francis

⁸ Tallberg och Gustafsson (red). Sid. 52.

⁹ Tallberg och Gustafsson (red). Sid. 53

¹⁰ Tallberg och Gustafsson (red). Sid. 53-55

¹¹ Francis Fukuyama, The end of history and the last man. Sid. 347

Fukuyama finns det en konflikt i begreppet liberala demokratier. Det finns nämligen exempel på länder som klassats som liberala, men som för den skullen inte, vid den tidpunkten, klassats som demokratier. T.ex. Storbritannien under 1800-talet. Fukuyama ger oss ett aktuellt exempel på Iran som anses vara ett land där demokratiska val äger rum, men där det inte finns inslag av liberalism.¹²

Interdependens och institutioner

Interdependens kretsar kring den specialisering som råder inom den globala ekonomin. För att interdependens ska råda krävs det att stater utvecklar ett positivt handelsutbyte som inte präglas av misstänksamhet. Staters misstänksamhet får ses som ett hinder för ökad interdependens och global handel. Denna misstänksamhet kan leda till kortsiktiga lösningar som på sikt hotar de långsiktiga samarbetet världen över.

De internationella institutionernas roll är att främja handeln, samarbetet och relationerna mellan världens länder. Deras mål är att främja det samarbete och realisera de gemensamma fördelar som samarbetet innebär. Institutionernas bidrag består främst i övervakning av det internationella systemet för att undvika konflikter kring kortsiktiga och destruktiva ageranden.¹³

Robert O. Keohane är en ivrig förespråkare för ökad interdependens och samarbete. Han betonar vikten av harmoni mellan staterna för att interdependensen mellan staterna ska kunna bestå. Harmoni kan, enligt Keohane, skapas genom teorin kring den osynliga handen där statens inblandning är minimal. Detta skulle ge stater, individer och organisationer möjlighet att agera utifrån en möjlighet att maximera sina vinster utan att riskera inblandning från tredje part. Enligt Keohane är det viktigt att skilja på harmoni och samarbete. Harmoni är ett opolitiskt uttryck medan samarbete är ett politiskt uttryck. Detta till trots anser Keohane att harmoni måste råda mellan staterna för att samarbete och interdependens ska kunna råda.¹⁴

Intressekonkurrens och utrikespolitik

Enligt den liberala teorin finns det olika intressegrupper som kontrollerar staterna vid olika tillfällen vilket i sin tur leder till att staters intressen liksom deras utrikespolitik förändras över tid. Olika grupper är också olika starka i olika länder. Det är tack vare detta som det ibland

¹² Fukuyama. Sid. 44

¹³ Tallberg och Gustafsson (red) Sid. 58-59

¹⁴ Robert O. Keohane, 2005: After Hegemony. Sid.51-53

uppstår konflikter mellan staters olika intressen. I ett sådant läge så antingen ökar eller minskar interdependensen beroende på vilka utrikespolitiska intressen det är som styr.¹⁵

Kritik mot liberalismen

Enligt de kritiker som finns gentemot liberalismen så är det befängt att tro att de universella värdena fungerar i alla lägen. Enligt kritikerna så fungerar detta endast så länge en stat känner sig hotad av en annan stat. Kritiker menar också att liberalismen är en stat skapad av och för de stater som förr benämndes västmakterna. Väst har redan sett till att skapa sig fördelar genom bland annat kolonialisering och exploatering av andra områden vilket gett dem ett försprång. Enligt kritiker är det i ett sådant läge lätt att tala om demokrati och ökad frihandel och man själv får diktera villkoren. Detta perspektiv riktar även kritik mot de politiker som styr de västliga demokratierna. De är vanligtvis snabba på att förespråka demokrati, frihandel och internationellt samarbete så länge det är deras länder som sätter villkoren och skriver dagordningen.¹⁶

Dimensioner som överflyttas till analyschemat

Fokus inom internationell politik:	den fria individen, fred.
Centrala aktörer inom internationell politik:	internationella institutioner och organisationer.
Mål med internationella relationer:	öka den gemensamma nyttan och värna den internationella freden.
Hot mot den internationella säkerheten:	misstänksamhet, protektionism.
Källa till fred och ökad internationellt samarbete:	demokrati, frihandel, mänskliga rättigheter och internationellt samarbete.
Inställning till krig:	kostsam, försvårar handel och utbyte.

¹⁵ Tallberg och Gustafsson (red). Sid 61

¹⁶ Tallberg och Gustafsson (red) Sid. 61-62

2.2 Realism

Allmänt

Realismen är den teori som har setts som den dominerande teorin inom studiet av internationell politik och internationella relationer. Det centrala för realistiska studier av internationell politik är makt. Eftersom det är staterna som, enligt realister, besitter makten så fokuserar realistiska studier nästan uteslutande på stater och deras förehavanden.

Realismen kan spåras till tänkare som Machiavelli och Tomas Hobbes. Det finns även äldre klassiska realister som t.ex. greken Thukydides. Han är mest känd för sin studie över kriget mellan Aten och Sparta där han analyserar ländernas begränsade utrikespolitiska utrymme. Den moderna realismen utvecklades som starkast efter andra världskriget som ett svar på den allmänna tron på moral och internationell rätt. En av de mest framträdande moderna förespråkarna av realistisk teori är Hans J. Morgenthau.¹⁷

Morgenthaus sex principer för realism

Morgenthau utfärdade sex stycken principer för realism som fortfarande kan anses som riktlinjer för realistiska studier även idag.

- Politiken och samhället styrs av objektiva lagar. Dessa grundar sig i den mänskliga naturen som i sig är oföränderlig. Det går att utveckla och skapa teorier som har för avsikt att förklara dessa lagar.
- Ledarna för världens stater tänker och agerar i termer av intresse som definieras av den makt de besitter. Det är tack vare makt som vi objektivt kan förklara ledarnas handlingar.
- Intresse definierat som makt kan ses som en universell princip som är oberoende av tid eller rum. Makt är en persons kontroll över en annan och makt har alltid existerat.
- Politik är moral. Men mellan framgångsrik politik och den moral som krävs för att bedriva den finns en bestående konflikt.
- Det finns ingen universell moral. Den moral som gäller för en stat behöver inte gälla för någon annan stat.

¹⁷ Tallberg och Gustavsson (red). Sid 35-37

- Politik är en autonom sfär. För att man ska förstå politik måste det lyftas ut ur andra sfärer. Utmärkande för den politiska sfären är intresse definierat som makt.¹⁸

Realism som perspektiv på internationell politik

Realismen bygger sina studier inom internationell politik på tre ben. Säkerhetsdilemmat, maktbalans och polaritet.

Med säkerhetsdilemmat visar realisterna på den hotbild som existerar mellan världens stater. I ett anarkistiskt system kommer makt alltid att vara centralt. Detta medför att ingen stat egentligen kan lita på en annan stat. Detta kan leda till det realisterna betraktar som säkerhetsdilemmat. De flesta länder börjar rusta upp för att garantera sin egen säkerhet. På detta sätt hotar man andra länders säkerhet vilket hela tiden spär på rustningsspiralen. Det är i detta skeende som säkerhetsdilemmats uppstår.¹⁹

Ett exempel på svensk forskning kring hur Sverige har agerat i ett läge mellan de två stormaktblocken kan man nämna Vilhelm Agrell och Mattias Viktorin. Agrell anser att Sveriges roll efter kalla krigets slut tog en mera konflikt preventiv funktion. Enligt Agrell kan man se det hela som ett spel mellan traditionell neutralitet och en oklar kollektiv säkerhet som var baserad på politisk solidaritet och konflikt prevention. Detta är enligt Agrell ett typiskt svenskt sätt att agera och visar också att det fortfarande finns en trend att man vill balansera mellan två stormakter som t.ex. USA eller Ryssland istället för att räkna med någon av dessa staters beskydd i händelse av konflikt.²⁰

Mattias Viktorin skriver om det svenska försvarets förändrade insats som ett led att förebygga och förekomma eventuella konflikter. Enligt Viktorin är detta ett led i en historisk process som förändrats över tid där det inte alltid varit klart vilket mål som internationella insatser har haft. Enligt Viktorin kan man dock se att de konflikter som krävt insatser över tid har skapat den norm som idag råder där en internationell insats får sägas ha som mål att förhindra och förebygga en konflikt innan den startar.²¹

Med maktbalans menas realisterna att krig genom maktbalans kan förhindras. Om det råder maktbalans mellan staterna i ett internationellt system leder det till att krig ses som en alltför

¹⁸ Hans J. Morgenthau, 2005: Politics among nations. Sid. 4-16

¹⁹ Tallberg och Gustafsson (red). Sid 39-40

²⁰ Wilhelm Agrell, 2000. Fred och fruktan. Sid. 175

²¹ Mattias Viktorin, The New Military. Ur Statsvetenskaplig tidskrift, vol. 107, 2005. Sid. 259-277

kostsam utväg. Maktbalans innebär jämlika resurser. Detta medför att inget land förs starta krig mot ett annat för man kan inte garantera sig en vinst i det kommande kriget och istället väljer staterna att vaka över varandra. Det kalla kriget ses som ett typexempel för maktbalans mellan de båda blocken.²²

Som ett led i den förändring som skett med maktbalansen har det forskats kring hur Sverige ska anpassa sitt försvar till det nya världsläget. I en avhandling av Birgitta Rydén tas frågan upp om Sveriges anpassningsbara försvarsförmåga. Enligt Rydén har Sverige byggt upp sitt försvar kring teorin att man hela tiden måste anpassa sitt försvar till den förändring som sker i världen. Eftersom risken för krig är minimal så planeras det svenska försvaret därefter, men man måste fortfarande också planera utifrån det perspektivet att krig åter igen kan bli ett reellt hot.²³

Med polaritet menar realisterna hur många olika stormakter som existerar i det internationella systemet av stater. I det system som rådde under kalla kriget existerade endast två stormakter och den perioden betecknas som bipolär. Ett multipolärt system är det som får sägas vara rådande i dagens internationella läge och även det som får sägas vara det vanligaste. Det multipolära systemet anses också som det svåraste att agera utifrån ett säkerhetsperspektiv. I ett multipolärt system så har man flera staters styrka att ta hänsyn till. Det bipolära systemet är det som realister anser vara det säkraste. I ett sådant läge är maktbalansen jämn och ingen tredje part kan förändra den.²⁴

Hegemonisk stabilitet

Den form av internationellt samarbete som realisterna kan tänka sig kretsar kring idéerna om hegemonisk stabilitet. Även om det internationella systemet efter andra världskriget kan ses som bipolärt så var det ekonomiska systemet i högsta grad unipolärt. USA framställde sig som en garanti för ett ekonomiskt samarbete för de stater som ställde sig på deras sida. Detta skapade en form av koalition av stater som genom samarbete i den ekonomiska sfären även nådde stabilitet med varandra i den säkerhetspolitiska sfären. Det finns flera debatter inom realismen som fokuserar på när USA:s hegemoni inom världsekonomin avtog. Somliga

²² Tallberg och Gustafsson(red). Sid. 40-41

²³ Birgitta Rydén, Principen om den anpassningsbara försvarsförmågan, 2003. Sid 15-21

²⁴ Tallberg och Gustafsson (red). Sid. 41-42

nämner oljekrisen på 1970-talet, medan andra realister hävdar att hegemoni bestod även under 1980-talet.²⁵

Kritik mot realismen

Den kritik som förekommit mot realistiska teorier fokuserar mycket på realisternas utelämnande av kultur, nationella politiska intressen, idéer eller socioekonomiska aspekter när man analyserar internationell politik. Enligt kritikerna spelar dessa aspekter stor roll för länders agerande både i utrikespolitiska och säkerhetspolitiska frågor.

Annan kritik framkommer också mot realisternas totala fokusering på staterna. Enligt kritikerna ligger dagens hotbild inte mellan staterna utan från mera inomstatliga hot som t.ex. terrorism och organiserad brottslighet. Kritikerna hävdar också att inomstatliga konflikter som inbördeskrig är vanligare än gränsöverskridande konflikter som realistiska studier ofta fokuserat på.²⁶

Dimensioner som överflyttas till analyschemat

Fokus inom internationell politik:	makt, suveräna stater
Centrala aktörer inom internationell politik:	staterna, staternas ledare
Mål med internationella relationer:	maktbalans, bipolaritet.
Hot mot den internationella säkerheten.	Multipolaritet.
Källa till fred och ökad internationellt samarbete:	maktbalans
Inställning till krig:	accepterande

2.3 Bakgrund

I bakgrundsdelen kommer jag att gå igenom delar av den försvarsproposition som regeringen lämnat till riksdagen. Jag kommer att börja presentera material från de utredningar som legat till grund för försvarspropositionen. Dessa utredningar är Försvarsberedningens omvärldsanalys Ds 2007:46, Försvarsberedningens rapport "Försvar i användning" DS 2008:48, SOU 2009:63 och SOU 2008:98.

²⁵ Tallberg och Gustafsson (red). Sid. 42-43

²⁶ Tallberg och Gustafsson (red). Sid. 48

2.4 Utredningarna bakom försvarspropositionen

Den information som utredningen har hämtat sitt material kring försvaret är från Försvarsberedningens omvärldsanalys. Denna analys har inslag av bred parlamentarisk majoritet där samtliga partier finns representerade. Vidare bistod också personal från försvarsmakten i beredningen samt att man också har tagit hjälp av behöriga forskare.²⁷

Enligt Försvarsberedningens omvärldsanalys så är Sverige en integrerad del av Europa. Vi är ett av världens mest globaliserade länder med kontakter över hela världen. Genom denna globalisering kopplas vi samman med den övriga världen genom tjänster, kapital, människor och information. Sverige värnar om dessa kontakter och genom detta också sina egna värderingar och intressen. Genom att vara en del av ett internationellt samarbete för säkerhet så tryggar vi våra intressen och respekterar genom denna ståndpunkt även andra nationer och kulturers intressen, vilket leder till att skapa en tryggare och säkrare värld.

Det som ligger till grund för Sveriges säkerhets- och utrikespolitik är samarbetet inom EU. EU utgör, för Sverige, den främsta plattformen för det internationella arbete som Sverige bedriver. Det man framförallt betonar är EU:s roll som främjare av mänskliga rättigheter och dess roll som viktig biståndsgivare. Beredningen tar även upp Sveriges roll gentemot NATO. Samarbetet med NATO ses som elementärt eftersom det genererar viktiga erfarenheter för det svenska försvaret. NATO ses också som en viktig aktör för den europeiska säkerheten. Samarbetet med NATO anses också stärka Sveriges vilja att vara en del av det transatlantiska säkerhetspolitiska gemenskapen.²⁸

I SOU 2008:98 fastslår utredningen att Sverige inte längre är i ett behov av ett invasionsförsvar. Sveriges säkerhetspolitiska läge har förändrats sedan kalla krigets slut vilket skapat ett behov av ett försvar mera inriktat på internationella insatser.²⁹

Utredningen fastslår att dagens system med två parallella förband inom Försvarsmakten, frivilliga förband för utlandsstyrkan och värnpliktiga för andra uppgifter, skapar problem för försvarets personalplanering. Dessa styrkor tvingas dela material och utbildningsresurser, vilket inte skapar en gynnsam situation för endera förband.³⁰

²⁷ Ds 2007:46 Försvarsberedningens omvärldsanalys. Sid 4-5

²⁸ Ds 2007:46. Sid 10-11

²⁹ SOU 2008:98. Sid. 14

³⁰ SOU 2008:98. Sid. 15

”Försvar i användning” tar upp den transformering som det svenska försvaret genomgår. Utredningen syftar till att skapa ett användbart försvar med en ökad operativ förmåga. Förmågan till väpnad strid utgör grunden för det svenska försvaret. Oavsett om detta sker i vårt eget territorium eller i ett annat lands territorium.³¹

Utredningen fastslår att den svenska totalförsvarsplikten ska kvarstå, men att soldatförsörjningen görs oberoende av reglerna för allmän värnplikt. Detta medför att den svenska allmänna värnplikten upphör, men att regeringen har rätt att återuppta den i händelse att ett sådant läge kommer att uppstå. För detta behöver det inte förekomma någon specifik hotbild eller händelse utan det är regeringens roll att ensamt ta det beslutet.³²

Den tidigare värnplikten görs om till en frivillig militär grundutbildning som har för avsikt att pågå i ca tre månader. Denna grundutbildning kommer att utgöra grunden för all frivillig försvarsverksamhet. Försvarsmakten ska vara huvudman för rekryteringen av soldater och sjömän som avser tjänstgöra på frivillig basis. Detta medför att fokuset på försvarets resurser flyttas till en myndighet, Försvarsmakten, från dagens två myndigheter, Pliktverket och Försvarsmakten.³³

Insatsorganisationen ska bestå av insatsförband och de ur hemvärnet utvecklade nationella skyddsstyrkor. Insatsorganisationen ska kunna möta utmaningar här och nu i första hand. Det är ett viktigt kvitto på förbandens förmåga att prövas i insatser. En aktiv insatsorganisation är det bästa sättet att hantera de säkerhetspolitiska situationer som kan uppstå i vår del av världen. Den framtida insatsorganisationen ska bestå av stående förband baserat på insatsförband och ett hemvärn med nationella skyddsuppgifter i första hand. Det insatsberedda försvaret bemannas med heltidsanställd personal under kontrakt.³⁴

Det åligger också på försvarsmakten att informera de berörda individer som har möjlighet att söka till grundutbildningen och att detta görs på ett så effektivt sätt som möjligt. Inom Pliktverket och Försvarsmakten finns stora resurser inom rekrytering som ska tas tillvara på ett så bra sätt som möjligt. Utredningen motsätter sig ett system där frivilliga rekryter blandas med rekryter som tjänstgör under plikt. Ett system där dessa rekryter blandas riskerar att

³¹ Ds 2008:48 Försvarsberedningens rapport ”Försvar i användning. Sid 11

³² SOU 2009:63, Sid. 27

³³ SOU 2009:63. Sid. 28-29

³⁴ Ds 2008:48. Sid 12-13

utarma försvaret och skapa en grogrund för konflikter, oklarheter kring utbildningsresurser och materialtilldelning.³⁵

Totalförsvarsplikten som den ser ut idag är inte en tillräcklig grund för att Försvarsmaktens behov att rekrytera soldater till hemvärn, officersverksamhet och till utlandsstyrkan. Genom att avskaffa den tjänstgöringsplikt som finns inom dagens system och ersätta detta med ett system baserat på en frivillig basis så kommer detta att generera en kvalitetshöjning inom försvarets personal. Att ersätta tjänstgöringsplikten med ett frivilligt system kommer leda till ett större inflytande för den enskilde soldaten eller sjömannen där individen i slutändan själv kan välja hur den vill fortsätta inom försvarsmakten då dess grundutbildning är avslutad. I slutändan kommer detta leda till en mer ändamålsenlig utbildning och ett starkare och mer ändamålsenligt försvar.³⁶

Målet för det svenska försvaret är att öka insatsförmågan. Försvaret måste därför ha förmågan att:

- Kunna hålla 2000 personer ur våra markstridskrafter insatta i antingen nationella eller internationella insatser.
- Kunna genomföra snabba och effektiva evakueringar av upp till 300 personer.
- Upprätthålla en planerad snabbinsatsberedskap i enighet med EU:s normer.
- Hålla marin- och flygstridskrafter beredda och tillgängliga för snabbinsatser.

Detta medför att Sveriges beredskapsförsvar bantas ned vilket skapar följande scenario:

- Typförbanden begränsas.
- Delar av luftvärnet avvecklas.
- Reducering av stridsvagnar och andra tunga fordon inleds.
- Antalet stridflygplan minskas.³⁷

Pliktverket fortsätter med sitt mönstringsuppdrag till och med senast 30 juni 2010. Från och med den första juli 2010 är ingen totalförsvarspliktig skyldig att mönstra om inte regeringen

³⁵ SOU 2009:63, Sid. 33-35

³⁶ SOU 2008:98. Sid 17-20

³⁷ DS 2008:48 Sid 13-15

väljer att besluta om detta. Detta medför att Pliktverket kommer att tvingas rationalisera delar av sin verksamhet. De nedskärningar som drabbar Pliktverket kommer i viss mån lösas av att en stor del inom rekryteringspersonalen överflyttas till Försvarmakten. Utredningen avslutas med att man visar ett exempel på en kostnadsspecifikation där frivillighet ställs mot plikttjänstgöring när det handlar om att skapa 3000 insatsberedda soldater.

-	Kostnad i miljoner kronor:
- Plikttjänstgöring:	3488 miljoner kronor.
- Frivillig tjänstgöring	1 440,5 miljoner kronor.
- Kostnadsrelation	2,4

Med detta exempel avser utredningen visa att en plikttjänstgörande soldat kostar 2,4 gånger mer att göra insatsberedd, till skillnad från en frivilligt tjänstgörande soldat.³⁸

I dessa utredningar förekommer det avvikande uppfattningar och särskilda yttranden mot hur utredningens arbete, resultat eller presentation har skett. Dessa medföljer utredningarna som separata bilagor. Mot Ds 2007:46 har Gunilla Wallén (v) en avvikande uppfattning. Mot Ds 2008:48 har Allan Vidman (fp) och Gunilla Wallén (v) avvikande uppfattningar.³⁹

2.5 Regeringens Försvarsproposition ”Ett användbart försvar” 2008/09:140

Enligt den försvarsproposition som framlagts av regering inför riksdagen kan inte dagens hot mot Sverige och vårt närområde lösas med gårdagens försvar. För att möta de nya hot som existerar idag krävs ett mer mobilt försvar. Kriget i Georgien visade att ett krig av idag handlar om snabba förflyttningar och förmågan att snabbt förflytta soldater från en plats till en annan. Målet med 2009 års försvarsproposition är att Sverige ska öka antalet soldater som snabbare kan sättas in vid en konflikt, oroshärd eller katastrof.⁴⁰

De mål som riksdag och regering satt upp för Sveriges försvar 2009 är de som följer:

³⁸ SOU 2009:63. Sid. 38-39

³⁹ Se bilagor på Ds 2007:46, sid 51-55 och Ds 2008:48, sid 91-94.

⁴⁰ <http://www.regeringen.se/sb/d/11431/a/122883>

- Hävda Sveriges suveränitet och även Sveriges suveräna rättigheter och nationella intressen
- Förebygga konflikter och krig. Både i vårt eget närområde och utanför närområdet.
- Skydda samhället och dess funktioner i form av stöd till de civila myndigheter som anses behöva det.⁴¹

För att uppnå dessa mål måste det svenska försvaret vara berett att lösa följande uppgifter:

- Försvara Sverige och främja vår säkerhet genom att stödja insatser på vårt eget territorium, i vårt närområde och även utanför närområdet.
- Upptäcka och avvisa de kränkningar som görs av det svenska territoriet och i samband med det värna om de suveräna rättigheterna i enlighet med de internationella lagar som finns och även värna suveräna rättigheter och nationella intressen i områden utanför detta.
- Med de befintliga resurser man har bistå det övriga samhället vid de behov som kan uppstå.⁴²

Regeringen anser att det svenska försvaret, utöver sina tidigare nämnda mål och uppgifter även ha förmågan att upptäcka de hot som kan förekomma mot Sverige. I samband med att Sverige deltar i militära insatser bör försvaret också kunna analysera vilka biverkningar dessa insatser kan få för Sverige. Genom att studera dessa biverkningar ska försvaret också kunna presentera när och hur en eventuell beredskap kan behöva höjas eller om beslut om Sveriges operativa förmåga behöver ändras. Försvaret bör även kunna följa militärutvecklingen i andra länder och hur denna utveckling i sig påverkar Sverige.⁴³

⁴¹ <http://www.regeringen.se/content/1/c6/12/29/57/853ca644.pdf>. Sid.33

⁴² <http://www.regeringen.se/content/1/c6/12/29/57/853ca644.pdf>. Sid 36

⁴³ <http://www.regeringen.se/content/1/c6/12/29/57/853ca644.pdf>. Sid 39

3. Metod

3.1 Beskrivande idéanalys

Den metod jag avser använda till min uppsats är en så kallad beskrivande idéanalys. I viss mån har jag även för avsikt att genomföra en jämförande analys eftersom jag valt två idealtyper för internationell politik att jämföra mitt material med. I vissa fall kan beskrivande uppsatser uppfattas som otillräckliga eftersom de inte har för avsikt att förklara något specifikt. Men enligt Ludvig Beckman vore det ett misstag att tro att det som beskriver något inte skulle hjälpa till att förklara det. Man kan genom att använda sig av en beskrivande analys inte tala om varför fenomen har hänt, eller sätt ut som de gör, men däremot kan man förklara vad dessa fenomen är. Enligt Ludvig Beckman är en forskares uppgift inte bara att ”referera” utan också att ”inferera”. Man har som mål att dra nya slutsatser av det man har läst. Meningen är också att man kan dra slutsatser som leder till att man presenterar fakta som av texten inte säger sig själv.

Beckman menar också att en beskrivande idéanalys också är jämförande. Man har ett material som man studerar och som även jämförs med ett annat material, så kallade jämförelsepunkter. Detta handlar, enligt Beckman om att man som forskare ser till att välja rätt ”glasögon” för att klargöra dimensioner som man avser jämföra och beskriva.⁴⁴

Beckman tar också upp fenomenet med att man genom att använda sig av en idéanalys kan hitta skillnader där man förväntade sig likheter eller tvärtom. Detta medför att arbetet kan bli mer stimulerande för det är ofta det sensationella i ett material man som forskare vill åt.⁴⁵

De glasögon jag har valt för denna undersökning är de dimensioner som jag presenterade i föregående kapitel och som även kommer att visas i nästa avsnitt. Dessa glasögon ska också hjälpa mig att undersöka materialet eftersom de ämnar visa vilka dimensioner och klassindelningar som skall beskrivas och därmed jämföras.⁴⁶

Jag har för avsikt att studera försvarspropositionen, de särskilda yttrandena kring de offentliga utredningarna, de avvikande uppfattningarna kring försvarsberedningens omvärldsanalys och rapport ”Försvar i användning”, med hjälp av de ”glasögon” jag konstruerat i bakgrundsdelen. Genom att studera materialet utifrån de dimensioner som jag ställt upp hoppas jag kunna visa

⁴⁴ Ludvig. Beckman, Grundbok i idéanalys, sid. 48-49

⁴⁵ Beckman. Sid 54

⁴⁶ Beckman. Sid 51

hur den svenska försvarspolitiken framställs utifrån internationella politiska teorier. Att konstruera de ”glasögon” man använder sig av för att studera sitt forskningsproblem handlar om att utforma kategorier så att det blir möjligt att studera de frågor jag ämnar besvara.⁴⁷

Dessa kategorier är ofta formade av det som tidigare forskare har kommit fram till eller så bygger de vidare på redan framtagna teorier. De teorier som ligger till grund för mitt analyschema är de teorier inom internationell politik som berör realism och liberalism.⁴⁸

Genom att använda mig av de nämnda teorierna har jag konstruerat en klassindelade analys. Detta medför att man försöker avgöra huruvida om ett fenomen tillhör eller inte tillhör en specifik klass. Genom att sätta upp dimensioner för hur man kan tolka de texter jag granskat i min undersökning så avser jag kunna avgöra om texterna ska indelas i en liberal eller realistisk klass.⁴⁹

Anledning till att jag valt det material som jag gjort har att göra med en tillgänglighetsaspekt. Materialet är tillgängligt för allmänheten både via tryckta exemplar från riksdag och regering och även på internet. Detta medför också att man inte behöver ta med en tidsaspekt i undersökningen. Jag behöver inte vänta på att få material sänt till mig utan allting finns tillgängligt när jag behöver det. Jag har också valt att studera den senast lagda försvarspropositionen och dess bakomliggande utredningar eftersom försvaret just nu genomgår en större förändring. Jag har valt att studera textmaterialet utifrån de nämnda internationella politiska teorierna liberalism och realism eftersom dessa två teorierna får ses som ledande inom studiet för internationell politik. Även detta val görs utifrån en tidsaspekt då andra teorier eller flera teorier skulle öka arbetsbördan och eventuellt riva de tidsramar jag satt upp för undersökningen.

3.2 Analysschema

I det här avsnittet ämnar jag presentera det analyschema som jag kommer använda i analysen av propositionen, utredningarna och omvärldsanalysen.

Dimensioner:

⁴⁷ Beckman. Sid 20

⁴⁸ Beckman. Sid 23

⁴⁹ Esaiasson m.fl. Sid 155-157

Fokus inom internationell politik = A1

Centrala aktörer inom internationell politik = A2

Mål med internationella relationer = A3

Hot mot den internationella säkerheten = A4 .

Källa till fred och ökad internationellt samarbete = A5

Inställning till krig = A6

	Liberalism:	Realism:
A1:	den fria individen, fred	makt, suveräna stater
A2:	internationella institutioner och organisationer	staterna, staternas ledare
A3:	öka den gemensamma nyttan och värna den internationella freden	maktbalans och bipolaritet
A4:	misstänksamhet och protektionism	multipolaritet
A5:	demokrati, frihandel, mänskliga rättigheter och internationellt samarbete	maktbalans
A6:	kostsamt, försvårar handel och utbyte	accepterad sista utväg

4. Analys av material

I detta avsnitt ämnar jag gå igenom de analyser jag gjort kring hur försvarspropositionen och de föreliggande utredningarna ställer sig till de internationella politiska teorierna liberalism och realism. Efter varje analyschema har jag för avsikt att diskutera de värden som analysen gett mig.

4.1. Försvarspropositionen:

4.1.1 Genomgång av materialet

Regeringen anser att Sveriges försvar ska vara insatsberett vilket leder till en ökad operativ förmåga. Detta medför att det svenska försvaret får en roll internationellt som konfliktförebyggande, konfliktvägande och krigsavhållande.⁵⁰

Här kommer vi in på klassiska liberala argument där behovet att förhindra krig är det som spelar stor roll. Att agera krigsavhållande är ett led i att öka den internationella säkerheten även om det ska ske med motivet att försvaret ska vara starkt. Att försvaret är starkt syftar i detta läge inte på att skrämja sina närmaste grannstater, utan genom att man med ett snabbt insatsberett försvar ska kunna förhindra konflikter att uppstå varhelst i världen.

Regeringen anser att Sveriges engagemang och fredsfrämjande insatser under EU:s, FN:s och NATO:s ledning bör fortsätta att öka. Man bör även fördjupa samarbetet med de nordiska länderna för att främja ländernas gemensamma säkerhetspolitiska intressen.⁵¹

Hot uppkommer snabbt och är komplexa och föränderliga. Sverige kan förbereda sig på det oväntade genom samarbete och åtgärder nationellt och internationellt. Sveriges säkerhet stärks genom europeisk integration. EU är en effektiv säkerhetspolitisk aktör och kan verka för en fredlig och demokratisk utveckling i omvärlden. Genom att delta i denna gemenskap ökar Sveriges förmåga att påverka också globalt.⁵²

Ett effektivt multilateralt samarbete är grunden för svensk säkerhetspolitik.⁵³

Här kommer vi åter in på klassiska liberala argument om internationellt samarbete och betydelsen för internationella och mellanstatliga organisationer och institutioner. Genom ett ökad internationellt samarbete kan man öka den gemensamma nyttan och på så sätt minska risken för krig och konflikter.

Gränsöverskridande samarbete, handel och integration främjar en positiv utveckling i världen och ökar den gemensamma nyttan.⁵⁴

Detta är också tecken på liberala grundargument där handel och gränsöverskridande samarbete hjälper till att öka världen gemensamma nytta och välbefinnande. Genom en ökad integration så låter man fler ta del av handel och ökat utbyte.

Sveriges roll bör ligga i att samarbeta mot de hot som snabbt kan uppstå i dagens läge. Det kan handla om spridning av massförstörelsevapen, klimatproblem, IT-terrorism eller vanlig terrorism.

⁵⁰ Proposition 2008/09:140 "Ett användbart försvar". Sid 33

⁵¹ Proposition 2008/09:140. Sid 9, 27 och 34

⁵² Proposition 2008/09:140. Sid 15 och 28

⁵³ Proposition 2008/09:140. Sid 30

⁵⁴ Proposition 2008/09:140. Sid 27

Väpnade angrepp över gränserna är i dagens läge inte det största hotet mot Sverige eller länderna i vårt närområde.⁵⁵

Även här ser vi tecken på liberala argument som kretsar kring tanken på att samarbete kan öka den internationella säkerheten. Man kommer också in på klassisk kritik mot realistisk teori. Man kan inte längre se att risken för gränsöverskridande konflikter är det största hotet vilket realistiska teorier gärna vill fokusera på. Dagen hot och säkerhetsproblem kan bara lösas genom ökad samverkan och samarbete mellan staterna.

Sverige bör se till att främja demokrati och mänskliga rättigheter i Ryssland och andra länder i vårt närområde. Sverige förespråkar att FN:s insatser för ökad jämlikhet och kvinnors rättigheter och dess roll i väpnade konflikter stärks.⁵⁶

Sverige stödjer Europarådets uppgift att värna mänskliga rättigheter och att främja utvecklingen av demokrati och rättsstatens principer. Att främja dessa insatser kommer att minska risken för framtida konflikter.⁵⁷

Att främja Rysslands handel och export främjar det ryska näringslivets intressen vilket kan motverka försämrade relationer. Ett ryskt medlemskap i WTO skulle också främja en positiv utveckling mellan Ryssland och andra stater.⁵⁸

Bristande respekt för mänskliga rättigheter och internationell humanitär rätt samt rättsliga principer är påtagligt i de flesta konfliktområden. Dessa aspekter bör Sverige, med sin roll inom den globala politiska arenan, arbeta för att motverka.⁵⁹

Här stöter vi åter på liberala argument för ökad demokrati, ökad jämlikhet och främjande av mänskliga rättigheter. Genom att stödja FN:s insatser på områden och samtidigt verka för den rollen själv så visar man också åter igen på betydelsen av internationella institutioner och det positiva arbetet som dessa institutioner bedriver.

Det svenska försvaret bör sträva efter en ökad militär och operativ förmåga. Samarbetet med NATO är centralt för att det svenska försvaret ska kunna utvecklas åt rätt håll, både vad gäller militär och operativ förmåga.⁶⁰

Detta är det enda inom försvarspropositionen som kan spåras till realistisk teori. Att sträva efter ökad militär och operativförmåga är en strävan efter ett starkt försvar i ett avskräckande

⁵⁵ Proposition 2008/09:140. Sid 28

⁵⁶ Proposition 2008/09. Sid 16, 19 och 32

⁵⁷ Proposition 2008/09:140. Sid 21

⁵⁸ Proposition 2008/09:140. Sid 25

⁵⁹ Proposition 2008/09:140. Sid 29

⁶⁰ Proposition 2008/09:140. Sid 30

syfte. Visserligen avser det svenska försvaret att samarbete är det elementära för att nå denna förmåga vilket gör att man kan spåra vissa liberala inslag i tänkandet och ståndpunkterna.

4.1.2 Sammanfattning

Den svenska försvarspropositionen präglas överlag av ett liberalt tänkande utifrån de avsnitt som presenteras ovan. Genom att arbeta konfliktförebyggande, främja relationer och handel, agera för främjande av demokrati och mänskliga rättigheter och samarbeta inom internationella institutioner för ett främjande av fred och internationell säkerhet är tecken på att den svenska försvarspropositionen mycket väl präglas av liberala tankegångar.

	Liberalism:	Realism:
A1:	X	
A2:	X	
A3:	X	
A4:	X	
A5:	X	
A6:		X

4.2 Försvarsberedningens omvärldsanalys Ds 2007:46, avvikande uppfattning av Gunilla Wahlén (V)

4.2.1 Genomgång av materialet:

Sveriges neutralitet, militära alliansfrihet och suveränitet ska ligga till grund för vår säkerhetspolitik.⁶¹

Detta är ett tydligt exempel på realistisk teori där varje stat har för avsikt att lita till sig själv och inte till allianser eller försvarsförbund. Denna del av texten kommer dock i konflikt med vad jag skulle anse vara en liberal teori senare i samma stycke.

Sverige har möjlighet att agera för fred och frihet på grund av vår alliansfrihet och neutralitetspolitik i vårt närområde och tillsammans med övriga världssamfundet.⁶²

⁶¹ Ds 2007:46, bilaga 1. Sid 51

I detta läge anser man att samma alliansfrihet och neutralitetspolitik kan generera fred och frihet om man väljer att arbeta för det tillsammans med det övriga världssamfundet.

Internationellt samarbete för fred och frihet är en klassisk liberal teori.

Sverige bör förebygga väpnade konflikter genom att angripa grundorsakerna till dem som fattigdom, brist på demokrati och mänskliga rättigheter och ett överutnyttjande av naturresurser.⁶³

Att man i samband med militära insatser har som mål att främja demokrati och mänskliga rättigheter är ett klassiskt liberalt argument. Hur liberaler ställer sig till minskad fattigdom och ett stopp av överutnyttjande av naturresurser avser jag inte bedöma i denna uppsats.

Sverige bör också agera för att nedrustningsavtal följs och att icke-spridnings avtal efterlevs. Detta genom att kräva att både USA och Ryssland inleder en avrustning samt att de länder i EU som innehar kärnvapen också inleder en avrustning av dessa.⁶⁴

Även detta är en klassisk liberal teori där man anser att man som land bör agera för fred och minska risken för krig. Ett minskat innehav av kärnvapen är en början till en avtagande spänning mellan världens länder vilket, enligt liberalismen, leder till en öppnare värld där handel och utbyte kan ske i en positiv anda. Men man kan även tolka det som ett realistiskt tankesätt eftersom flera länder med kärnvapen skapar ett multipolärt system, vilket av realister anses skapa osäkerhet.

Det bör vara ett svenskt perspektiv som styr Sveriges hållning i utrikes- och säkerhetspolitiska frågor. Inte en europeisk hållning.⁶⁵

Även här använder sig Vänsterpartiet av realistiska teorier där man återigen anser att Sverige bör ensamt stå för sin egen utrikes- och säkerhetspolitiska hållning. Genom att bli en del av EU:s hållning dras Sverige in i en allians man, enligt realistiska teorier, inte behöver.

Enligt Vänsterpartiet är inte den hotbild som EU bygger upp realistisk med dagens världsbild. Krig är inte det hot som är starkast mot EU:s medlemsländer i dagens läge. Brist på demokrati, fattigdom och miljöproblem är alla större hot mot EU:s medlemsländer.⁶⁶

Här kommer vi in på den kritik som riktats mot realistisk teori. Man kan inte enbart fokusera på mellanstatliga krig eftersom de idag ofta lyser med sin frånvaro. De hot mot stater som

⁶² Ds 2007:46, bilaga 1. Sid 52

⁶³ Ds 2007:46, Bilaga 1. Sid 51

⁶⁴ Ds 2007:46, bilaga 1. Sid 52

⁶⁵ Ds 2007:46, bilaga 1. Sid 53

⁶⁶ Ds 2007:46, bilaga 1. Sid 54

idag existerar har en tendens att bildas inom staterna och inte mellan dem. Detta är ett exempel på liberal kritik mot realistisk teori.

Sverige bör verka för ett samarbete över nordens genom att förebygga kriser, utveckla demokratier och skapa fungerande rättssamhällen. Genom att verka för ett hållbart samhälle, för fred, demokrati, mänskliga rättigheter och en hållbar energianvändning så krävs ett ökat oberoende och militär alliansfrihet.⁶⁷

Här kommer realistisk och liberalistisk teori i konflikt med varandra. Samtidigt som Vänsterpartiet förespråkar militär alliansfrihet och oberoende, så anser de att det är just detta som kan skapa de liberala grundtankarna om en hållbar värld med fred, demokrati och ökade mänskliga rättigheter. Detta gör att åsikterna blir svåra att bedöma.

4.2.2 Sammanfattning

Vänsterpartiet var det enda parti som hade invändningar mot försvarets omvärldsanalys. Flera av Vänsterpartiets åsikter ligger i linje med realistiska teorier, men inte på ett sådant sätt som gör att det har med makt att göra. Vänsterpartiet anser att minska beroende till andra stater och allianser genererar ökad säkerhet och minskade risker för krig. Realister har en viss kritik mot allianser sedan första världskrigets utbrott där alliansbildandet kan ses som en anledning till kriget. Att minska risken för krig är en liberal grundständpunkt, medan man som realist anser att krig är en accepterad sista utväg.

	Liberalism:	Realism:
A1:	X	
A2:		X
A3:	X	
A4:		X
A5:	X	
A6:	X	

4.3 Försvarsberedningens rapport "Försvaret i användning" Ds 2008:48, avvikande uppfattning av Allan Vidman (FP)

⁶⁷ Ds 2007:46, bilaga 1. Sid 55

4.3.1 Genomgång av materialet

Folkpartiet anser att Sverige skulle bli tryggare i en internationell organisation som NATO. Detta skulle öka den svenska säkerheten och värna om vårt lands trygghet. De nordiska länderna kan inte generera en politisk och militär tyngd. Våra nordiska grannar har insett detta genom sitt medlemskap i NATO.⁶⁸

I detta läge förespråkar Folkpartiet ett svenskt medlemskap i NATO vilket skulle generera ett ökat internationellt samarbete. Detta i sig är en klassisk liberal teori. Att i samma mening prata om politisk och militär tyngd tyder på ett maktanspråk som gör att man kan spåra en form av realism i deras ståndpunkter.

Samarbete skapar förutsättningar för kostnadseffektivitet och därmed starkare försvar. Det är en viktig väg för att gemensamt utveckla säkerhet. Ryssland är det största hotet i Sveriges närområde och både vi och de baltiska länderna behöver den transatlantiska säkerhetsgemenskapen.⁶⁹

I detta läge gör folkpartiet det klassiska inlägget om den gemensamma nyttan som ökar vid ett ökat internationellt samarbete. Jag anser dock att det även här finns en konflikt situation eftersom man nämner ett starkare och mer kostnadseffektivt försvar. Om man har för avsikt att genom internationellt samarbete verka för fred och frihet så anser jag att det rimmar illa att i samma stund fokusera på ett starkare försvar.

4.3.2 Sammanfattning

Folkpartiet anser att ett svensk medlemskap i NATO skulle generera ökad säkerhet för Sverige. Att tala i termer om säkerhet är i sig ett realistiskt argument, även fast de metoder som Folkpartiet vill använda hör hemma inom liberalismen. Man lyfter fram argument för främjandet av den gemensamma nyttan och även hur man agerar kostnadseffektivt. Dessa argument i sig är två liberala kärnargument som ofta förekommer när man argumenterar för ökat internationellt samarbete.

	Liberalism:	Realism:
A1:	X	
A2:	X	

⁶⁸ Ds 2008:48, bilaga 1. Sid 91

⁶⁹ Ds 2008:48, bilaga 1. Sid 91-92

A3:	X
A4:	X
A5:	X
A6:	X

4.4 Försvarsberedningens rapport ”Försvar i användning” DS 2008:48, avvikande uppfattning av Gunilla Wallén (V)

4.4.1 Genomgång av materialet

Sverige bör värna sin alliansfrihet samt att Sverige bör motverka den ökade militariseringen av EU. Vänsterpartiet ställer sig dock bakom ett ökat nordiskt samarbete och ett samarbete för ett främjande av Östersjöregionen.⁷⁰

I detta läge hamnar Vänsterpartiet åter i konflikt med sina egna åsikter. Man har som åsikt att Sverige ska förbli alliansfritt och inte delta i det gemensamma försvarsarbetet inom EU. Samtidigt som man motsätter sig ett samarbete så öppnar man för ett annat. Detta gör att man har svårt att finna en röd tråd i Vänsterpartiets åsikter. Att motsätta sig en ökad militarisering är i sig ett liberalt argument, medan det är en realistisk tanke att agera självständigt, oberoende och utan militära allianser.

Sverige bör inte behålla insatsberedda trupper i Nordic Battlegroup. Detta åtagande har kostat Sverige, utan att förbandet varit i någon insats, närmare 1.5 miljarder kronor.⁷¹

Detta är ett klassiskt liberalt argument att man inte bör ha allt för stora insatsberedda förband eftersom de kostar stora pengar för en stat att hålla dem insatsberedda. Samtidigt ökar misstänksamheten mellan stater i takt med att allt fler länder har stående militära styrkor insatsberedda.

Sverige bör inte delta i insatser som inte har FN-mandat. Internationella insatser kan endast ses som legitima om de har ett godkänt FN-mandat. Sverige bör därför inte närma sig några militära

⁷⁰ Ds 2008:48, bilaga 2. Sid 93

⁷¹ Ds 2008:48, bilaga 2. Sid 94

allianser ytterligare eftersom vi som ett neutralt land har möjlighet att arbeta för fred och mänskliga rättigheter oavsett vilken typ av konflikt det avser.⁷²

Även i detta läge kommer Vänsterpartiet i konflikt med sina egna ståndpunkter utifrån de internationella politiska teoriernas aspekt. Man anser att man inte bör närma sig allianser vilket skulle ge ett ökat internationellt samarbete, men man anser att internationellt samarbete under FN:s mandat anses legitimt. Att inte närma sig allianser får ses som ett realistsikt argument för att inte söka beroende av andra stater. Dock så anser man att man kan ta hänsyn till demokrati och mänskliga rättigheter, vilka är liberala argument, just för att man agerar självständigt.

4.4.2 Sammanfattning

Vänsterpartiet vandrar hela tiden mellan realistiska argument och liberala. Detta gör de nog dock med baktanken att generera fred, demokrati och mänskliga rättigheter. Att det uppstår konfliktsituationer i deras ståndpunkter beror i sammanhanget på, att deras önskan för fred legitimerar olika tillvägagångssätt.

	Liberalism:	Realism:
A1:	X	
A2:		X
A3:		X
A4:		X
A5:	X	
A6:	X	

4.5 Statens offentliga utredningar 2009:63 och 2008:98

De avvikande uppfattningar som presenteras av Peter Jonsson (s) och Marianne Eriksson (v) rör inte de internationella politiska teorierna som jag byggt upp analysen kring och därför tas de inte med. Deras avvikande uppfattningar rör det svenska försvarets förändring från ett

⁷² Ds 2008:48, bilaga 2. Sid 94

värnpliktsförsvar till ett insatsberett försvar uppbyggt av frivilliga. De partiernas ståndpunkter mest fokuserar på är de stående kostnader som, enligt Vänsterpartiet och Socialdemokraterna, kommer att bli för stora.

Både Vänsterpartiet och Socialdemokraterna är också kritiska till att de inte fått vara en del av utredningsarbetet från första början. De anser båda två att de presenterats inför ett fullbordat material utan att få möjlighet till att påverka under arbetets gång.⁷³

5. Resultat

Det resultat som min undersökning har visat ämnar jag i detta kapitel redogöra för. Jag kommer även att se om jag funnit svar till mina frågeställningar.

Vilken av de internationella teorierna liberalism eller realism får anses som gällande för den svenska försvarspropositionen 2008/09:140, Ett användbart försvar?

Svaret på denna fråga är att den svenska försvarspropositionen präglas av liberala tankegångar. Dessa tankar manifesteras av att det i analyschemat visar att propositionen stämmer överens med de liberala tankarna på fem av sex dimensioner. Att det finns en analysenhet som avviker mot de liberala tankarna skapar inte på något sätt ett trendbrott i den svenska försvarspolitik. Att ett land vill ha ett starkt försvar betyder inte att landet i sig präglas av realistiska tankegångar även fast min undersökning i detta fall visade på det. Det man ska komma ihåg är att mycket kan handla om hur man väljer att formulera texten i propositionen när man lägger fram den.

Vilka konfliktlinjer kan vi upptäcka mellan regering och opposition, men även inom regeringspartierna och oppositionspartierna kring den lagda försvarspropositionen och dess tillhörande utredningar?

Denna fråga ämnar jag också kunna besvara då undersökningen visade att det fanns en bred sammanslutning bakom de utredningar som låg till grund för försvarspropositionen. Det parti som hade flest avvikande uppfattningar var Vänsterpartiet genom Gunilla Wallén. I detta läge uppstod det dock en konfliktsituation i Vänsterpartiets idéer och tankar. Gunilla Walléns avvikanden framställde, vilket analyschemat över hennes avvikande uppfattning också visar,

⁷³ SOU 2009:63. Sid 413-417 och SOU 2008:98. Sid 119-121

att Vänsterpartiets åsikter i tre av sex dimensioner vilar på realistiska tankegångar. Detta kan framstå som särskilt exceptionellt då Vänsterpartiet i flera fall varit det parti som stått bakom nedrustningar och bantningar av det svenska försvaret. Den konflikt som man kan se inom oppositionen är att det endast är Vänsterpartiet som gjort särskilda avvikande uppfattningar. Varken Miljöpartiet eller Socialdemokraterna har presenterat några sådana avvikanden. De avvikanden som Socialdemokraterna och Vänsterpartiet lade fram mot SOU 2009:63 och 2008:98 berörde endast huruvida dessa partier fått delta på ett korrekt sätt i utredningens arbete. I ingen av deras avvikande uppfattningar mot dessa utredningar kunde man spåra de internationella politiska teorier som jag använt mig av i min analys.

Inom regeringspartierna hittade vi också en konfliktlinje där Allan Vidman (fp) gjorde ett särskilt avvikande mot Ds 2008:48. Vidman ansåg att man skulle ta samarbetet med NATO ett steg längre och ansöka om medlemskap för att Sverige skulle få ta del av den Transatlantiska gemenskapen. Detta var en avvikande uppfattning som enbart presenterades av Folkpartiet och inget som kan ses som en åsikt som speglar hela regeringsalliansen.

5.1 Diskussion

Som främsta syfte med min undersökning hade jag att beskriva hur regeringens försvarsproposition, och dess bakomliggande utredningar, förhåller sig till de internationella politiska teorierna liberalism och realism. I undersökningen har jag redogjort både för hur propositionen och dess utredningar förhåller sig till dessa teorier och jag har även redovisat att den svenska försvarspropositionen kan anses speglas av en liberal norm för internationell politik och säkerhet.

Den fråga jag själv ställer mig i efterhand rör huruvida man borde valt andra teorier för att konstruera analys-schemat. Sverige har, liksom flera andra små stater, ofta präglats av liberala tankar, för att man helt enkelt inte haft möjligheten till ett starkt försvar så att man kunnat låta sin politik kretsa kring realistiska teorier.

Mitt andra syfte avsåg redogöra för de konfliktlinjer som uppstått i de bakomliggande utredningarna och analyserna som låg till grund för försvarspropositionen. I undersökningen har jag visat att den största konfliktsituationen har kretsats kring Vänsterpartiet och dess åsikt huruvida Sverige bör hålla sig alliansfritt, utvidga eller avveckla samarbetet med NATO, delta

i internationella insatser och även huruvida man bör ställa sig till det säkerhetspolitiska läget som pågår med Ryssland som en allt aggressivare stat och USA:s agerande i Irak och Afghanistan. Även fast Vänsterpartiet lägger fram avvikande uppfattningar mot utredningarnas arbete så visar undersökningen att de svenska partierna på många frågor tycker likadant, fast man skiljer sig ofta åt i arbetsmetoderna för att komma dit. Vänsterpartiet och regeringen anser båda två att man bör främja demokrati och mänskliga rättigheter, skapa fungerande rättstater och även bekämpa fattigdom och överbrygga konflikter. Den stora konfliktlinjen i detta resonemang ligger i huruvida man bör ställa sig under NATO-befäl för att nå de gemensamma målen. Som vanligt inom politiken handlar det ofta om att partier har gemensamma mål och det som skiljer är de strategier och metoder som partierna själva anser som bäst för att uppnå målen.

En stor konfliktfråga inom själva utredningsarbetet har också varit att oppositionspartierna i flera av utredningarna hävdade att de ställts inför redan färdigutrett material och att deras roll i utredningarna har spelat mindre roll. Detta i sig kan tyckas vara ett avvikande exempel på den konsensus som man har för uppsikt att förmedla inom svensk försvarspolitik. Dock är detta något som man, enligt mig, får räkna med när man har en regering i majoritetsposition. Om man ska söka bred parlamentarisk uppslutning kring ett beslut och man sitter som minoritetsregering så krävs det mer fingertoppkänsla i utredningsarbetet när det gör när det finns en majoritet för de beslut majoriteten ämnar fatta.

Det finns också en konfliktfråga i huruvida det är rätt eller fel med ett svenskt försvar baserat på frivillighet kontra ett försvar baserat på plikttjänstgöring. Denna fråga har inte väckt den debatt som man kanske tänkt. Vänsterpartiet är kritiskt till huruvida staten bör bära kostnaden av ett yrkesförsvar. Utredningarna har dock visat att ett frivilligt försvar kostar mindre att sätta i beredskap än ett pliktförsvar. I dagens läge är det ju dock så att vi just nu använder vårt försvar för en fredsbevarande insats. Kanske kan det tänkas att debatten kring ett yrkesförsvar förändras om den svenska insatsstyrkan blir ett stående förband utan konflikt att agera i. I ett sådant läge finns det risker med att kritiken höjs mot kostnaden för ett stående försvar.

Folkpartiet har liksom Vänsterpartiet en avvikande uppfattning där Folkpartiet tar sin ställning ett steg längre genom sitt krav på svenskt medlemskap i NATO. Folkpartiet är i grunden ett liberalt parti, men talar i sin avvikande uppfattning mycket om förvarets betydelse och betydelsen av internationellt samarbete inom militära allianser. Detta kan i sig ses som

liberala argument, men man måste skilja på liberala argument för ökat samarbete och argument för militärt samarbete. Under kalla kriget sågs NATO som en viktig del i realisternas strävan efter det bipolära maktsystemet. Vänsterpartiet anser att NATO är ett hot mot säkerheten, medan Folkpartiet anser att vi behöver gemenskapen i NATO för vår egen säkerhet. Detta medför att man kan anse att båda partierna tar stöd av realistiska teorier, men man använder dem för att främja deras egna syften. Båda partierna vill ofta framställas som fredsälskande och fredsfrämjande, men idéanalysen visar att det finns underliggande bitar i deras avvikanden som gör att man kan ifrågasätta deras åsikter och ståndpunkter.

Det faktum att Vänsterpartiet i undersökningen visade sig stå bakom realistiska teorier gör att jag på ett visst sätt kan känna mig nöjd med min undersökning. Idén med en beskrivande idéanalys är att man ska kunna berätta något om ett material som man inte kan utläsa av materialet på direkten. Detta visade klart och tydligt genom att Vänsterpartiet stod bakom realistiska teorier på tre av sex dimensioner. Med detta vill jag inte försöka påskina att vänsterpartiet har gått och blivit hårdkokta realister, men det är fortfarande fascinerande att man kan hitta något exceptionellt i ett material som man från början av undersökningen inte förväntar sig.

Huruvida detta kan sägas vara generaliserande tänker jag inte gå in på. Det kan säkert finnas kritiker som anser att Vänsterpartiet inte bryr sig huruvida de framställs som realister inom sitt internationella politiska tänkande, men min avsikt med denna undersökning var inte att framställa partierna i dålig dager utefter hur de agerade enligt nämnda teorier, utan helt enkelt att redogöra för om det fanns spår av dem inom den svenska försvarspolitik.

Som en kritik av mig själv inser jag, i efterhand, att det varit bättre om man fokuserat på andra eller fler teorier, och i ett sådant läge även inkluderat konstruktivism och feminism. Att få möjlighet att ställa Vänsterpartiets agerande utifrån ett analyschema baserat på feminism och realism blir kanske en framtida forskningsuppgift.

5.3 Avslutning

Att arbeta med denna undersökning har varit givande. Det mest intressanta har varit att hitta konfliktlinjer där man minst av allt förväntade sig att hitta dem. Som undersökningen visar så präglas svensk försvarspolitik av en bred parlamentarisk uppslutning och en konsensus vilket

gör att den svenska försvarspolitiken kan anses som onödig att undersöka. Jag anser dock att man alltid kan redogöra för material om man bara, som jag tidigare skrivit att Ludvig Beckman hävdar, väljer en analysapparat eller "glasögon" som passar för de syften man har med sin undersökning.

Det svenska försvaret har ännu inte genomgått alla de förändringar som propositionen har lagt fram. Ännu återstår det mycket debatt och administrativt arbete innan den förändring som propositionen är avsett att genomföra kan uppstå i praktiken. Varje vecka får vi också hör om nyheter från våra soldater i Afghanistan och deras insatser där . Kanske beror partiernas ageranden i internationella frågor mycket på hur den konflikten artar sig. Sverige har som mål att arbeta för demokrati, mänskliga rättigheter och minskad fattigdom. Frågan är huruvida partiernas inställning förändras om det börjar kosta svenska soldater deras liv för detta arbete. Den frågan får framtida forskning försöka besvara.

6. Käll- och litteraturförteckning

Källor:

Försvarsberedningens omvärldsanalys, Ds 2007:46. Hämtad från:

<http://www.sweden.gov.se/sb/d/8669/a/93502>, 2009-11-17

Försvarsberedningens rapport "Försvar i användning", Ds 2008:48. Hämtad från:

<http://www.sweden.gov.se/sb/d/10715/a/107264>, 2009-11-17

Totalförsvarsplikt och frivillighet, Statens offentliga utredningar 2009:63. Hämtad från:

<http://www.sweden.gov.se/sb/d/11664/a/128859>, 2009-11-17

Totalförsvarsplikten och framtiden, Statens offentliga utredningar 2008:98. Hämtad från:

<http://www.sweden.gov.se/sb/d/10636/a/114421>, 2009-11-17

Försvarspolitisk proposition, "Ett användbart försvar", Regeringens proposition 2008/09:140. Hämtad från:

<http://www.sweden.gov.se/sb/d/11788/a/122957>, 2009-11-17

<http://www.regeringen.se/sb/d/12113> Regeringens hemsida. Regeringen hemsida. Försvar, skydd och säkerhet. Militära försvaret. Mål och Uppgifter. 2009-11-17

<http://www.regeringen.se/sb/d/3013> Regeringen hemsida. Försvar, skydd och säkerhet. Militära försvaret. 2009-11-17

Litteratur:

Agrell, Wilhelm, (2000): *Fred och fruktan*. Lund: Historisk media

Beckman, Ludvig, (2007): *Grundbok i idéanalys*. Stockholm: Santerus

Ericson, Magnus, (2009): *Liberalism*. I: Tallberg, Jonas och Gustavsson, Jakob (red): *Internationella relationer*. Lund: Studentlitteratur

Esaiasson, Peter m.fl. (2007): *Metodpraktikan - konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts Juridik

Fukuyama, Francis, (2006): *The end of history and the last man*. New York: Free press

Hall, Martin, (2009): *Realism*. I: Tallberg, Jonas och Gustavsson, Jakob (red): *Internationella relationer*. Lund: Studentlitteratur.

Johansson, Eva, (2001): *The UNknown soldier*, Karlstad: Karlstad University studies, 2001:21.

Keohane, O. Robert, (2005): *After hegemony*, Princeton; Princeton University Press

Kristensson Ugglå Bengt m.fl. (2008): *Försvaret - under attack*, Stockholm: Santerus

Morgenthau, J. Hans, (2005): *Politics among nations*. McGraw Hill Humanities/Social sciences/Langua.

Rydén, Birgitta (2003) *Principen om den anpassningsbara försvarsförmågan*. Örebro: Örebro Universitetsbibliotek

Mattias Viktorin,(2005): *The New Military*. Ur Statsvetenskaplig tidskrift, vol. 107, 2005. Lund